

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a postprint version which may differ from the publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/31996>

Please be advised that this information was generated on 2019-06-01 and may be subject to change.

II-3 Aanbieders van goederen en diensten en gelijke-behandelingswetgeving

T. Havinga

3.1. Bedoeling en opzet deelonderzoek

Oordelen CGB over aanbieden van goederen of diensten

In tegenstelling tot het vorige hoofdstuk over arbeidsorganisaties gaat dit hoofdstuk niet over gelijke behandeling bij de arbeid, maar over gelijke behandeling bij het aanbieden van goederen of diensten. De Algemene wet gelijke behandeling verbiedt het maken van onderscheid bij het aanbieden van goederen of diensten op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, seksuele geaardheid of burgerlijke staat (AWGB art. 7). Op dit terrein is gelijke-behandelingswetgeving van veel recentere datum dan op arbeidsrechtelijk terrein.¹ De eerste jaren is het aantal oordelen van de Commissie gelijke behandeling dat betrekking heeft op het aanbieden van goederen en diensten gering. De laatste jaren heeft ongeveer een kwart van de oordelen op dit terrein betrekking (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1 Oordelen van de Commissie gelijke behandeling die betrekking hebben op aanbieden van goederen en diensten (art. 7 AWGB)

Jaar	Goederen en diensten	Alle oordelen	% oordelen goederen en diensten
1994	0	30	-
1995	10	70	14%
1996	17	119	14%
1997	42	149	25%
1998	35	152	23%
1994-98	106	520	20%

Samengesteld op basis van gegevens over oordelen op de website van de Commissie gelijke behandeling.²

Deze oordelen gaan over zeer verschillende goederen en diensten (zie tabel 3.2).³ Een omvangrijke categorie goederen en diensten heeft te maken met recreatie en

¹ Zie de wetgevingsgeschiedenis in hoofdstuk II 2.2.

² De gegevens in deze tabel zijn gebaseerd op de oordelen van de Commissie gelijke behandeling op de website van CGB (http://www.cgb.nl/oordelen_frameset.html). Gezocht is op artikel 7 AWGB.

T. HAVINGA

vrijtijdsbesteding, doorgaans gaat het om de toegang tot discotheek, casino, dansavond of sportwedstrijd. Over onderwijs en opleidingen zijn eveneens meer oordelen. De categorie publieke diensten/semi-overheid omvat bijvoorbeeld dienstverlening door de belastingdienst, het handelsregister, openbaar vervoer en arbeidsvoorziening. Oordelen over verzekeringen hebben betrekking op verzekeringen in verband met arbeidsongeschiktheid, ziektekosten, pensioen en auto. Bankdiensten, woonruimte en onroerend goed, de verhuur en verkoop van auto's, apparatuur en goederen, en medische diensten zijn minder vaak onderwerp van een oordeel van de CGB.

Tabel 3.2 Oordelen van de Commissie gelijke behandeling die betrekking hebben op aanbieden van goederen en diensten (art. 7 AWGB) naar aard van de dienst

Aard dienst	aantal oordelen	%
Recreatie en vrije tijd	23	22%
Onderwijs, opleiding, studiebeurzen	14	13%
Publieke diensten/semi-overheid/vervoer	13	12%
Verzekeringen	10	9%
Bankdiensten/kredietverlening	8	8%
Woonruimte/onroerend goed	8	8%
Verhuur/verkoop goederen	8	8%
Gezondheidszorg	6	6%
CGB niet ontvankelijk/ niet bevoegd	16	15%
Totaal	106	100%

Samengesteld op basis van gegevens over oordelen in de Oordelenbundels 1994-98 en op de website van de Commissie gelijke behandeling.

Een derde van deze oordelen heeft betrekking op de discriminatiegrond geslacht. Ras en nationaliteit zijn elk discriminatiegrond in een vijfde van de oordelen (soms gecombineerd). De gronden burgerlijke staat en seksuele gerichtheid komen minder vaak voor. Oordelen over onderscheid bij levering van goederen en diensten op grond van godsdienst, levensovertuiging of politieke overtuiging zijn zeldzaam.

Opzet deelonderzoek

In dit hoofdstuk staan echter niet de oordelen van de Commissie gelijke behandeling centraal. Het is de bedoeling om een indruk te krijgen van de mogelijke invloed van de Algemene wet gelijke behandeling en de Commissie gelijke behandeling binnen een drietal sectoren van maatschappelijke dienstverlening. Gekozen is voor drie

3 Zie voor een bespreking van de inhoud van deze oordelen Rodrigues 1999 en Dierx & Rodrigues 1998.

soorten diensten die van groot belang zijn voor de mogelijkheden tot participatie in de samenleving: financiële dienstverlening, opleidingen en onderwijs, en verhuur van woningen. Over deze drie vormen van dienstverlening zijn bij de Commissie gelijke behandeling de afgelopen jaren klachten ingediend. Bovendien werden opleidingen en woningverhuur beide genoemd bij de totstandkoming van de AWGB als relevante voorbeelden van het aanbieden van goederen en diensten waarop de wet betrekking heeft. In elke sector zijn tien organisaties benaderd waarover geen klacht bij de Commissie gelijke behandeling is ingediend. Bij de keuze van organisaties is gestreefd naar variatie.⁴ In de persoonlijke of telefonische interviews komt een aantal specifieke thema's aan de orde waar (on)gelijke behandeling binnen de organisaties mogelijk aan de orde is. Daarbij zijn ook thema's die in oordelen van de Commissie gelijke behandeling ter discussie stonden. Naast dergelijke specifieke thema's komen in de interviews enkele algemene thema's aan de orde zoals de bekendheid en ervaringen met de AWGB, de CGB en oordelen van de Commissie.

De aantallen interviews per sector zijn klein. Er is dan ook geen sprake van representativiteit. Bij de keuze van respondenten is daarentegen gestreefd naar diversiteit. Een klein aantal interviews noopt tot voorzichtigheid bij het trekken van conclusies. Wanneer echter uit interviews met respondenten van diverse organisaties een duidelijk patroon naar voren komt, is de kans groot dat sprake is van een algemeen patroon binnen de gehele sector.

3.2 Sectorgewijze bespreking van de resultaten

Woningverhuurders

Er zijn tien woningcorporaties en particuliere woningverhuurders geïnterviewd over de voorwaarden voor woningtoewijzing en voor het in aanmerking komen van medehuurderschap. Ook is gevraagd naar hoe de verhuurder omgaat met wensen van bewoners die bepaalde potentiële huurders uitsluiten en naar een eventueel spreidingsbeleid van de verhuurder. Het aantal woningen dat de organisaties in verhuur hebben varieert van minder dan 1000 tot 10.000 woningen. De locatie varieert van dorp via (middelgrote) stad tot grote stad. Twee organisaties verhuren particuliere woningen, de overigen zijn woningcorporaties of -verenigingen. Twee van deze laatste zijn protestants-christelijk, twee waren vroeger rooms katholiek maar inmiddels niet meer, de overigen zijn neutraal. De meeste organisaties verhuren met name sociale woningbouw, slechts één particuliere verhuurder richt zich op duurdere huurwoningen. Er is gesproken met tien mannen en twee vrouwen.

4 Zie bijlage 4 voor nadere informatie over de benaderde en geïnterviewde organisaties.

T. HAVINGA

Toewijzing van woningen

Woningtoewijzing is een van de onderwerpen waar zich mogelijk ongelijke behandeling zou kunnen voordoen. Het gaat dan met name om leden van etnische minderheden of mensen met de niet-Nederlandse nationaliteit en om ongehuwd samenwonenden, al dan niet van hetzelfde geslacht. Bij twee organisaties vond de toewijzing van woningen niet binnen de eigen organisatie plaats, maar gebeurde dit centraal voor alle woningcorporaties binnen de gemeente of regio. De afgelopen jaren zijn alle woningbouwcorporaties in het onderzoek overgegaan op het zogenaamde aanbodmodel. Het aanbodmodel wil zeggen dat vrijkomende woningen via een huis-aan-huiskrant worden gepubliceerd; woningzoekenden moeten dan reageren op een woning. Toewijzing gebeurt doorgaans op basis van inschrijfduur (of leeftijd vanaf 18 jaar) respectievelijk woonduur. Soms wordt onderscheid gemaakt tussen doorstromers en starters (doorstromers gaan voor starters). In sommige gemeenten is economische of maatschappelijke binding met de regio een voorwaarde om voor een woning in aanmerking te komen. De hoogte van het inkomen in relatie tot de huurprijs wordt genoemd als criterium. Leeftijd speelt een rol, bij seniorenwoningen en in verband met de huursubsidie. Bij één organisatie wordt de stelregel gehanteerd: *'hoe hoger in de flat, hoe jonger de huurders'*. Om ook jongere starters een kans te geven (voor starters geldt de leeftijd) worden in de woonkrant flatwoningen afhankelijk van de verdieping opgenomen met vermelding van een leeftijdscategorie. De betreffende woningbouwvereniging had hierover een klacht ontvangen van een bureau leeftijdsdiscriminatie. Het weerwoord was dat dit werd gedaan om iedere leeftijdscategorie aan de beurt te laten komen.

Beide particuliere woningverhuurders hanteren geen aanbodmodel. In Amsterdam wijst de gemeente voor een deel van de woningen een huurder aan en mag de organisatie iemand voordragen voor andere woningen, dan wordt iemand voorgedragen met een voorrangsverklaring (vroeger urgentieverklaring). Bij de andere particuliere verhuurder wordt de vraag gesteld *'of wij erop mogen vertrouwen dat iemand in staat en bereid zal zijn zich te gedragen zoals een goed huurder betaamt, dat wil zeggen qua huurbetaling, woonbeschaving en aan het eind van de rit, opleveren van de woning aan ons.'* Het komt regelmatig voor dat de verhuurder daar onvoldoende vertrouwen in heeft.

Volgens de vereniging van woningcorporaties Aedes zouden sommige corporaties in christelijke regio's gehuwden bevoordelen. Desgevraagd geven alle organisaties aan dat geen onderscheid wordt gemaakt bij de toewijzing van woningen aan ongehuwde paren (boven een echtpaar). Een particuliere verhuurder verhuurde niet graag aan mensen zonder huurhistorie.

Niet-Nederlandse huurders dienen te beschikken over een geldige verblijfsvergunning. Slechts twee keer wordt een opmerking gemaakt over een specifieke situatie

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

voor deze categorie huurders, namelijk bij het overkomen van een partner of gezin uit het buitenland. Wanneer mensen urgentie claimen omdat ze gehuwd inwonen bij ouders dan wordt gekeken of dat verwijtbaar is, dan krijgen ze geen voorrang⁵. Dat geldt voor iedereen maar komt bij allochtonen vaker voor, aldus een respondent. Bij deze organisatie wordt een buitenlander met een (aanstaande) partner in het buitenland hetzelfde behandeld als een Nederlander met een (aanstaande) partner in een naburig dorp. Een medewerker van een andere woningcorporatie vertelt dat als iemand zich heeft ingeschreven voor een woning van 4 personen, en 3 daarvan moeten nog overkomen dan wijzen wij iemand af. Het aantal personen wordt beoordeeld op het moment van toewijzing. Dit leidt vaak tot een klacht over discriminatie.

Medehuurlerschap

Een andere vraag die is gesteld betreft de voorwaarden om als medehuurler te kunnen worden aangemerkt. Bij 6 van de 10 organisaties geldt de eis dat sprake moet zijn van minimaal 2 jaar samenwonen.

Dan conformeren wij ons aan de wet. En dat betekent dat je gedurende een periode van minimaal twee jaar een gezamenlijke huishouding gevoerd moet hebben. (...) We doen dat om te voorkomen dat er spelletjes gespeeld worden. Want af en toe spelen mensen spelletjes, van: ik ga over 3 maanden weg, kom jij maar gauw bij me inwonen, dan krijg jij mooi dat huis. (...) Maar dat wil niet zeggen dat als wij een keer iemand hebben en er is gewoon een normale situatie geweest en anderhalf jaar daarna gebeurt er iets, dan zullen wij niet zeggen: je staat nu op straat. Je gaat van geval tot geval bekijken hoe je dat doet.

Dit is de meest gebruikelijke aanpak. Vier organisaties stellen de eis van twee jaar gemeenschappelijke huishouding niet, al dan niet ingegeven door de extra zekerheid die twee huurders bieden, een van hen stelt de eis van 1 jaar.

De Commissie gelijke behandeling heeft in een oordeel (97-137) uitgesproken dat de eis van twee jaar gemeenschappelijke huishouding onderscheid inhoudt op grond van burgerlijke staat in strijd met de Algemene wet gelijke behandeling. Bij de door ons geïnterviewde woningorganisaties was dit oordeel niet bekend. Overigens hebben de kantonrechter en de rechtbank de CGB niet gevolgd.⁶

Wensen wijkbewoners

In de gesprekken is aan de orde gesteld in hoeverre de verhuurders rekening houden met de wensen van wijkbewoners en in hoeverre er wordt gestreefd naar spreiding

5 Wanneer het urgentiebeleid gemeentelijk beleid is, valt het overigens buiten de werkingssfeer van de AWGB.

6 Ktr. Amsterdam 2 december 1997, *Prg.* 1998, 4917; Rb. Amsterdam 14 april 1999, rolnr. H 98.1605.

dan wel concentratie van bepaalde categorieën huurders. Een spreidingsbeleid bij de toewijzing van woningen bestaat bij geen van de organisaties. Er worden twee soorten huurders genoemd die bij uitzondering soms niet de woning krijgen waarop ze hebben ingetekend. Enerzijds gaat het om huurders waarvan bekend is dat ze ernstige overlast voor de buurt veroorzaken. De genoemde voorbeelden duiden er niet op dat het hier vooral om allochtonen gaat, slechts een keer wordt melding gemaakt van *'mensen uit Joegoslavië met crimineelachtige ideeën die verschrikkelijk veel overlast veroorzaakten'*. De betrokken respondent merkt op dat het in dit systeem van woningtoewijzing moeilijk is om een woning te weigeren aan bijvoorbeeld een drugs crimineel. Mocht zo'n geval zich voordoen dan zou hij overleg voeren met de gemeente over de te volgen handelwijze.

Een ander benadrukt juist de positieve gevolgen van het nieuwe systeem van woningtoewijzing.

Wat je met het oude systeem had, het puntensysteem.. Wat heel veel corporaties en gemeenten deden, dat was spreiding [van allochtone gezinnen, TH] over het hele bezit. En dat betekende dus in sommige gevallen dat ze mensen die boven aan de lijst stonden gewoon oversloegen. en een woning in een andere wijk aanboden. (...) In de discussie over dat aanbodsysteem speelde dat ook: maar dan kan je niet meer sturen. Wij hebben altijd gezegd: maar dat kon met het puntensysteem ook niet. Iemand schreef in en had een aantal woonwensen en je kon alleen maar sturen door hem uit te sluiten. En dat staat in geen verhouding tot waar je voor staat. (...) Kijk, als je dat wilt dan moet je niet naar een aanbodsysteem dan moet je vooral een systeem kiezen waarin je alles kunt regelen. Maar dat betekent wel dat je op een hellend vlak zit. Terwijl wij heel duidelijk de intentie hebben: een vrije keus, ongeacht wie, dus ongeacht afkomst, mensen hebben gewoon een vrije keus.'

Anderzijds wordt door enkele respondenten gemeld dat zij sporadisch iemand aanraden te kiezen voor een woning in een andere buurt, om veel ellende te voorkomen. Hierbij kan het dan gaan om een allochtone huurder, maar evengoed om iemand met psychiatrische problemen of een geestelijke handicap.

Alle geïnterviewden zijn van mening dat een woningverhuurder geen rekening moet houden met de wensen van buurtbewoners die geen buitenlanders in de buurt willen hebben. Een verhuurder van particuliere woningen stelt dat er *'wel een huiseigenaren zijn die zeggen dat ze geen buitenlanders willen, maar dat kan natuurlijk niet'*.

Bekendheid en ervaring met gelijke-behandelingswetgeving

De geïnterviewden zijn het er over eens dat het thema van gelijke behandeling binnen de wereld van woningverhuurders niet echt op de agenda staat, omdat iedereen gelijk wordt behandeld en het daarom niet direct relevant wordt gevonden. Slechts een respondent meldt dat gelijke behandeling uitvoerig is besproken bij de start van het aanbodmodel en dat het een thema is dat elke paar jaar een keer terug komt. Een

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

ander merkt op dat het thema nu weliswaar niet op de agenda staat, maar dat dat bij wijze van spreken morgen wel het geval kan zijn omdat het aantal goedkope huurwoningen sterk vermindert en het daardoor soms vreselijk lang duurt voordat mensen een woning krijgen.

De meesten hebben wel van de Algemene wet gelijke behandeling gehoord, maar daarmee houdt de kennis en ervaring doorgaans op. Slechts twee respondenten zeggen dat ze wel eens via krant of andere berichten kennis hebben genomen van een oordeel van de Commissie, maar in een geval heeft dat dan niet betrekking op woningverhuur. Bij gelijke behandeling denken verschillende respondenten overigens eerder aan personeel dan aan huurders.

Geen van de respondenten is van mening dat een woningcorporatie een homoseksuele huurder mag weigeren of de voorkeur mag geven aan huurders met een bepaalde godsdienstige overtuiging. Eenmaal wordt opgemerkt dat dat bij een verzorgingshuis anders zou kunnen liggen dan bij toewijzing van normale woonruimte.

Ik kan me voorstellen dat een verzorgingshuis van een bepaalde richting die een bepaalde sfeer wil creëren dat moet kunnen doen. Dat geldt dan voor iedereen, niet alleen protestants, ook humanistisch of Turks. (...) Misschien moet je de eigen identiteit wel een beetje kunnen koesteren om te kunnen integreren.

Vraag: Denkt u dat daar wettelijk gesproken ook mogelijkheden voor zijn?

Nou, ik geloof het haast niet. Je leest daar in de krant als het gaat over scholen heel verschillende dingen over. Je kunt natuurlijk zeggen een school is heel wat anders dan een huis. Een school moet zijn eigen identiteit dragen en een woningcorporatie...

Bij woonruimteverdeling door woningbouwcorporaties speelt gelijke behandeling tegenwoordig geen grote rol. Na de invoering van het aanbodmodel is de rol van woningbouwcorporaties bij de toewijzing van woningen administratief van karakter. In tegenstelling tot het verleden wordt er niet of slechts bij uitzondering geselecteerd. De kans dat potentiële huurders ongelijk worden behandeld op grond van bijvoorbeeld afkomst, huidskleur of burgerlijke staat is daardoor veel kleiner geworden. Uit een onderzoek⁷ blijkt dat de slaagkansen van etnische minderheden binnen aanbodmodellen ongeveer even groot zijn als die van overige woningzoekenden. Dit is een duidelijke verbetering ten opzichte van het voorheen gebruikte toewijzingsysteem (distributiemodel) wat betreft de toewijzing aan allochtonen.

7 Minderheden 1996. In dit rapport over de betekenis van aanbodmodellen van woonruimteverdeling voor etnische minderheden wordt ingegaan op de verschillende varianten binnen aanbodmodellen en de consequenties van het gebruik van bepaalde volgordecriteria, passendheidscriteria en het labelen van woningen voor de kansen van etnische minderheden.

Opleiding en onderwijs

De aan de Commissie gelijke behandeling voorgelegde klachten over de toegang tot en de dienstverlening door onderwijsinstellingen⁸ hebben doorgaans betrekking op beroeps- en praktijkopleidingen of -examens (leidster kindercentra, verkeersvlieger, mondhygiëniste, automatiseringscursus, examen keurmeester lichte voertuigen, opleiding rechterlijke macht). De klachten betreffen vooral onderscheid naar ras/nationaliteit of geslacht bij de toelating en tekortschietende begeleiding van allochtone leerlingen.⁹ Een kleiner aantal zaken betreft het basisonderwijs (lange mouwen en hoofddoek bij gymles; bescherming leerlingen tegen racisme/discriminatie).¹⁰ Een binnen het onderwijs belangrijke kwestie als het ontstaan van witte respectievelijk zwarte scholen valt, voor zover ze het gevolg is van de schoolkeuze door ouders, niet onder de geldende gelijke-behandelingswetgeving.

Er is gekozen voor interviews met beroeps- en praktijkopleidingen op mbo-niveau en enkele basisscholen (zie bijlage voor details). De scholen zijn hier niet benaderd in hun hoedanigheid van werkgever (zoals in het vorige hoofdstuk) maar als aanbieder van diensten (namelijk opleidingen en examens).

Er zijn zes gesprekken gevoerd met leidinggevendenden van beroeps- en praktijkopleidingen over toelatingsvoorwaarden, stagebegeleiding, bescherming van leerling tegen discriminatie door leerkrachten of leerlingen, en communicatieproblemen. Eén opleiding is een particulier opleidingsinstituut. De opleidingen zijn geconcentreerd in het oosten van het land om de reistijd te minimaliseren. Drie opleidingen hebben vrijwel uitsluitend vrouwelijke leerlingen, twee opleidingen hebben mannelijke leerlingen, terwijl één een even groot aandeel mannelijke en vrouwelijke leerlingen heeft. Twee opleidingen hebben weinig allochtone leerlingen, bij twee opleidingen is ongeveer 20-25% van de leerlingen van allochtone afkomst, en bij de overige twee opleidingen is 40-50% van de leerlingen allochtoon. Vier opleidingen kennen hoofdzakelijk jonge leerlingen, van 16 tot 20 jaar. De overige twee hebben naast jonge ook oudere leerlingen. Het aantal leerlingen varieert van 120 tot 400. De scholen of ROC's waar de meeste opleidingen deel van uitmaken zijn overigens omvangrijker.

Er zijn twee directeurs van basisscholen geïnterviewd over het dragen van een hoofddoek op school en tijdens gymles; gymkleding; zwemmen; godsdienstles; en

8 Er zijn ook diverse klachten die betrekking hebben op onderwijsinstellingen als werkgever. Deze zijn hier buiten beschouwing gelaten.

9 Oordelen 95-23, 96-103, 97-94, 97-112, 98-47, 98-68, 98-152, 99-10 en 11. Oordeel 97-135 betreft het niet toekennen van studiepunten aan deelname aan een homodispuut.

10 Oordelen 97-137, 97-149, 98-79. Oordeel 99-18 heeft betrekking op het dragen van een hoofddoek door een stagiaire op een basisschool. De overige oordelen betreffen specifieke situaties zoals de relatie van een gescheiden vader met de basisschool van zijn kinderen (97-131, 98-59)

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

bescherming van leerlingen tegen discriminatie door leerkracht of leerlingen. Het betreft twee openbare basisscholen met 400 tot 500 leerlingen verdeeld over twee vestigingen. Het aandeel van allochtone leerlingen is respectievelijk 50% en 90%. Met uitzondering van de twee 'mannenopleidingen' (bouw, elektrotechniek) waren alle directeurs/hoofden waarmee een gesprek is gevoerd vrouw.

Toelating leerlingen

Bij de beroepsopleidingen wordt zelden een leerling geweigerd, wel wordt soms een advies gegeven voor een andere opleiding of een ander niveau opleiding of wordt er een extra programma aangeboden om hiaten bij te spijkeren. Als een leerling echt de opleiding wil volgen (en beschikt over de eventueel vereiste vooropleiding) mag de leerling het ook tegen het advies van de school in, proberen. Leerlingen bij de bouwopleiding zijn in dienst bij de opleiding en worden betaald conform de bouw-CAO; bij deze opleiding worden leerlingen die niet gemotiveerd zijn, geweigerd. Volgens een directeur werden in het verleden mannen bij sommige opleidingen schoonheidsverzorging niet toegelaten.

Wij zijn eigenlijk een voorloper van gelijke behandeling bij opleidingen schoonheidsverzorging. Wij waren lange tijd de enige school die mannen toeliet. Inmiddels is het elders wel wat soepeler geworden.

De beroepsopleidingen bieden een leerling extra ondersteuning bij Nederlandse taal indien dat nodig is, in de vorm van een opstapcursus of begeleiding op maat. Een directeur van opleidingen voor beroepen in de gezondheidszorg zegt:

Het komt veel voor zowel bij autochtone als bij allochtone leerlingen dat de studievoortgang wordt belemmerd vanwege taal. Niet alleen op school maar met name ook in de beroepspraktijk. De leerlingen lopen veel en vaak vroeg stages. Dan is bijvoorbeeld de mondelinge taalvaardigheid heel belangrijk. (...)

Er is wel een verschil tussen autochtone en allochtone leerlingen, maar dat is een nuanceverschil.

Het gaat niet alleen om mondelinge taalvaardigheid maar ook om omgangsvormen en taalbegrip. Zo loopt het bij autochtone leerlingen vaak spaak omdat ze andere ideeën van thuis hebben gekregen over omgangsvormen, over hiërarchie in organisaties. Daar besteden we aandacht aan op school en ook in de begeleiding.

Schriftelijke taalvaardigheid is ook belangrijk, bij de overdracht en de verslaglegging. Dan loopt het spaak. Daar doen we veel aan. Extra cursussen. Maar dat is soms niet genoeg.

Inmiddels zijn we afgestapt van onderscheid tussen allochtonen en autochtonen. Vroeger maakten we groepjes en gaven we klassikaal extra les. Nu meer op maat. We hebben daarvoor twee docenten, waarvan een met Nt2-kwalificatie en ervaring, daar kunnen ze naar toe.

T. HAVINGA

Leerlingen worden niet geweigerd vanwege een te slechte beheersing van de Nederlandse taal.

Toelating bij de basisscholen omvat een intake gesprek met de ouders. Alleen leerlingen met een advies voor speciaal onderwijs worden geweigerd. Beide schooldirecteuren vertellen overigens met gemengde gevoelens dat andere scholen in de buurt soms leerlingen met problemen of met een allochtone achtergrond doorverwijzen naar hun school omdat zij daarin deskundigheid hebben.

Hoofddoek op school

Op een van de basisscholen kan een hoofddoek worden gedragen in de klas, wel wordt de ouders verzocht de hoofddoek bij zwemmen en gymnastiekonderwijs achterwege te laten. Op de andere school is deze vraag nog niet gesteld, de directeur hoopt ook dat dat niet gebeurt. Ze zou in een gesprek de ouders er op wijzen dat hun dochter er dan zichtbaar anders uit ziet en of ze de consequenties daarvan overzien. Een leerkracht of stagiaire met hoofddoek is er op beide basisscholen niet. Bij de ene school zou de leerkracht uiteindelijk zelf mogen beslissen om een hoofddoek te gaan dragen, waarbij de directeur zeker weet dat dan een aantal ouders hun kinderen van school zal halen. Deze directeur was overigens op de hoogte van het oordeel van de Commissie gelijke behandeling over een stagiaire op een openbare basisschool met hoofddoek. Een knipsel hierover hing op het prikbord in de hal van de school. Bij de andere basisschool zou een leerkracht of stagiaire met een dergelijke wens in de sollicitatieprocedure duidelijk worden gemaakt dat de school dit niet graag heeft, zo zal het probleem zich vanzelf oplossen doordat de betreffende leerkracht dan bij voorkeur een andere school zal uitkiezen. Uit recente berichten in NRC Handelsblad¹¹ blijkt dat meer openbare scholen worstelen met de vraag of een leerkracht of stagiaire met hoofddoek op school welkom is. Accepteren van een leerkracht met hoofddoek zou leiden tot bezwaren bij (liberale) Turkse ouders die de hoofddoek zien als politieke uiting van strenge intolerante opvattingen. Sommigen menen dat het dragen van een hoofddoek kan worden gezien als het herkenbaar uitdragen van het eigen geloof en dat past niet binnen het openbaar onderwijs. Anderzijds staat het weigeren van een leerkracht met hoofddoek op gespannen voet met het beeld van een open, tolerante school.

Volgens de Besturenraad voor het Protestants-Christelijk onderwijs heeft de Algemene wet gelijke behandeling hier een duidelijke signaalfunctie gehad: *'we willen hier geen verbod op hoofddoekjes en geen Franse toestanden'*. Overigens kende slechts een van de respondenten een oordeel van de Commissie gelijke behandeling

¹¹ W. Luyendijk, 'Openbare hoofddoek, Lerare met hoofddoek zaait tweespalt in openbaar onderwijs', *NRC Handelsblad* 1 mei 1999, p.43 en brieven van lezers naar aanleiding van dit artikel in *NRC Handelsblad* 5 juni 1999, p. 53.

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

over deze problematiek (stagiaire met hoofddoek). De Commissie oordeelde dat een school het dragen van een hoofddoek niet zonder meer mag verbieden, wel kan een verbod in bepaalde situaties om veiligheids- of gezondheidsredenen gerechtvaardigd zijn.

Bij de beroepsopleidingen met allochtone vrouwelijke leerlingen komt het dragen van een hoofddoek op school niet of zelden voor, het mag wel. Bij één opleiding kwam het vaker voor. Twee directeurs zeggen persoonlijk meer moeite te hebben met piercings en blote navels dan met een hoofddoek.

Stageplaats

Bij twee beroepsopleidingen zijn geen problemen bekend met het vinden van een stageplaats in verband met het dragen van een hoofddoek. Leerlingen zoeken in principe zelf een stage. Zonder stageplaats worden ze niet toegelaten tot de opleiding.

Bij de opleiding voor leidster kindercentra 'sorteert het zichzelf uit, leerlingen zoeken zelf een stage. Leerlingen met een hoofddoek gaan naar een speelzaal met veel allochtone kinderen. Een zwaargesluierd meisje liep stage bij een islamitische basisschool.'

Bij de derde opleiding doen zich wel eens problemen voor.

Omdat slechts weinig leerlingen die een hoofddoek willen dragen een stageplaats zoeken in een ziekenhuis lukt dat nog. In de intramurale zorg zou het een probleem zijn om stageplaatsen verzorging en verpleging te vinden als veel leerlingen een hoofddoek zouden dragen. Er was een huisarts die zei: dat wil ik niet in mijn praktijk. Dat respecteren we ook, ja, we kunnen natuurlijk ook niet anders. Dan zoeken we een andere stageplaats.

Dezelfde directeur vertelt dat de school in sommige gevallen ook het gesprek moet aangaan met werkgevers in de zorgsector over stageplaatsen voor allochtone leerlingen of mannen. Een werkgever kan zich afvragen of iemand met zo'n andere culturele achtergrond bij hem kan functioneren. De school doet dan een beroep op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de betreffende werkgever: als een Turks meisje geen kans krijgt op een stage dan blijft ze altijd een buitenstaander. Meestal lukt het de werkgever te overtuigen, in uitzonderingsgevallen wordt een andere stageplaats gezocht. Vooral bij beroepen zonder veel carrièreperspectief willen werkgevers soms geen jongen als stagiaire (bijv. doktersassistente).

De directeur van de bouwopleiding vertelt dat hij niet meer zegt dat het gaat om een stageplaats voor een meisje. Dat voorkomt aarzelende reacties bij het bedrijf. *'En als ze er later iets van zeggen, dan zeg ik: het is toch gewoon een leerling? Doet ze het soms niet goed? Nou dan.'*

T. HAVINGA

Volgens de Commissie gelijke behandeling mag een opleidingsinstituut een discriminatoire houding van werkgevers niet als uitgangspunt nemen.¹²

Ongelijke behandeling en vooroordelen

Meerdere directeurs denken bij gelijke behandeling in eerste instantie aan de samenstelling van het docententeam of de leerlingen en dan vooral aan de positie van vrouwen daarbinnen. Vaak voegen ze daar aan toe dat de samenstelling van het docententeam op hun school goed is.

In twee interviews worden voorbeelden genoemd van vormen van structurele ongelijke behandeling. Zo noemt de voorzitter van een opleiding Leidster kindercentra de financiële randvoorwaarden van deze opleiding.

Leerlingen krijgen geen studiefinanciering en nauwelijks stagevergoedingen. Dat betekent veel ongelijkheid voor vrouwen. Als je dat vergelijkt met de bouw, daar betaalt de baas. (...) Er vallen veel potentiële leerlingen af omdat het financieel te moeilijk is. Naar deze opleiding komen veel vrouwen met een hele slechte financiële thuissituatie. Veel vrouwen kunnen op niemand terugvallen.'

Een andere directeur stelt dat sprake is van een soort leeftijdsdiscriminatie binnen de detailhandel.

Ze willen ze graag hebben met minimumjeugdloon. Wanneer werknemers daarvoor te oud zijn dan proberen ze ze op allerlei oneigenlijke gronden te lozen. Het zijn puur economische motieven. Het gaat op een niet plezierige manier.

In verschillende interviews komen (voor)oordelen van leerlingen en/of ouders over bepaalde categorieën mensen ter sprake. Volgens de directeurs zijn leerlingen soms hard ten opzichte van elkaar. Ze stigmatiseren elkaar in alle mogelijke groepen. Wanneer de gemoederen verhit raken worden ook termen als *kaaskop* en *vuile Turk* gebruikt. Bij de meeste opleidingen wordt hieraan in de lessen aandacht besteed.

Een directeur van een basisschool wijst bijvoorbeeld op de ideeën over homoseksualiteit bij veel ouders, in veel culturen wordt het als ziekte beschouwd. Een lesbische leerkracht wilde graag tegen de leerlingen zeggen dat ze lesbisch is. Volgens de directeur zou dat problemen geven en ertoe leiden dat ouders weggaan. Ze vraagt zich af of je als school zo confronterend moet zijn. *'Als een leerkracht zegt: ik wil het persé zeggen, dan zal ik haar niet tegenhouden, zo zit ik niet in elkaar.'* Maar in de discussie hierover zal de directeur zich mengen en wijzen op de consequenties.

¹² Zie bijvoorbeeld oordeel 99-76 waarin de CGB oordeelt dat een organisatie die korte beroepsgerichte opleidingen voor langdurig werklozen verzorgt in strijd met de AWGB heeft gehandeld door twee verzoeksters die vanwege hun geloofsovertuiging een hoofddoek dragen, niet toe te laten tot de vervolgopleiding omdat cursisten met een hoofddoek geen baan zouden kunnen vinden in een winkel.

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

In de interviews worden verschillende voorbeelden genoemd van specifieke problematische situaties van allochtone leerlingen. Op een basisschool mochten bijvoorbeeld Somalische kinderen geen sinterklaasliedjes zingen of sinterklaas vieren. Op een beroepsopleiding ontstonden problemen nadat een Turkse leerlinge van huis was weggelopen en andere Turkse leerlingen via bedreigingen en agressie trachtten te achterhalen waar zij was. In enkele interviews wordt aangegeven dat wel enigszins rekening wordt gehouden met de Ramadan, leerlingen krijgen er echter niet vrij voor.

De meeste directeurs van beroepsopleidingen krijgen wel eens een klacht van een allochtone leerling die zich gediscrimineerd voelt. Volgens de directeurs is dit doorgaans ten onrechte, en zijn de resultaten van de leerling gewoon niet goed of heeft de leerling zich niet aan voor iedereen geldende regels gehouden.

Bekendheid met AWGB en CGB

Alle geïnterviewden in het onderwijs zijn op de hoogte van het bestaan van de Algemene wet gelijke behandeling. De meesten weten niet of alleen op hoofdlijnen wat de inhoud van de wet is. Oordelen van de Commissie gelijke behandeling zijn de meesten niet bekend. Een directeur van een basisschool kende het oordeel over de stagiaire met hoofddoek. Een directeur van een sector van een ROC was als jurist vroeger in het kader van lesvoorbereiding op de hoogte van oordelen van de Commissie gelijke behandeling, ze was tevens vrijwilligster geweest bij een meldpunt discriminatie.

Wetgeving op het gebied van gelijke behandeling wordt in eerste instantie geassocieerd met discriminatie van vrouwen, met name bij het personeel. In enkele interviews wordt spontaan gewezen op toegankelijkheid en voorzieningen voor gehandicapte leerlingen.

Gelijke behandeling is op de meeste opleidingen wel een thema dat belangrijk wordt gevonden, zeker als een aanzienlijk deel van de leerlingen van allochtone herkomst is of wanneer het gaat om een opleiding met vrijwel uitsluitend mannen of vrouwen. Veel scholen trachten de onderlinge sfeer te bevorderen, omgangsvormen, ook met mensen met een andere achtergrond, te bespreken en dergelijke. De wetgeving en de Commissie gelijke behandeling spelen hierbij geen opvallende rol. Zoals een directeur het formuleert:

Zonder zo'n wet zou ik niet anders handelen. Ik vind het vanzelfsprekend om op een goede manier met elkaar om te gaan. Het maakt niet uit waar je geboren bent, hoe je er uit ziet. Ieder mens voelt van binnen wat goed is. (...) Heeft niets met wet te maken.

Financiële dienstverlening

Het onderzoek is geconcentreerd op een tweetal financiële diensten, namelijk kredietverlening aan particulieren en autoverzekeringen. Er is gesproken met vijf auto-

T. HAVINGA

verzekeraars, alle respondenten waren man. Ook is gesproken met zes kredietinstellingen (twee mannen en vier vrouwen). De functies van de respondenten variëren van letselschadeadvocaat tot hoofd externe betrekkingen en van kantoormanager tot medewerker particulieren.

In de interviews is gevraagd naar de voorwaarden die worden gesteld aan het verstrekken van een persoonlijke lening of doorlopend krediet (paspoort of verblijfspapieren). De Commissie gelijke behandeling heeft zich in acht oordelen uitgesproken over bankdiensten, vier daarvan betroffen kredietverlening aan of het openen van een bankrekening door niet-Nederlanders met een tijdelijke verblijfsvergunning¹³. De Commissie is van oordeel dat hoewel de doelstelling risicobeperking van de banken aanvaardbaar is, het instrument te grofmazig is. Met andere woorden, een bank mag niet van iedereen met een tijdelijke verblijfsvergunning een borg verlangen of een rekening weigeren.

Er is gekozen voor autoverzekeringen omdat allerlei soorten van premiedifferentiatie daar gebruikelijk zijn of waren – wellicht ook naar geslacht of nationaliteit. In het verleden zijn veel klachten geuit over discriminatie bij autoverzekeringen. Uit een destijds naar aanleiding van die klachten opgezette praktijktest bleek dat een deel van de autoverzekeringsmaatschappijen op diverse punten verschil maakt tussen een Nederlander en een buitenlander die een autoverzekering wenst af te sluiten. Zo berekende 25% van hen een beduidend hogere premie voor buitenlanders. Eveneens wordt onderscheid gemaakt bij het dekkinggebied en de toegestane duur van een verblijf in het buitenland.¹⁴ Naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek is onder druk van het Landelijk Bureau voor Racismebestrijding een gedragscode tegen discriminatie door autoverzekeraars tot stand gekomen.¹⁵ Mogelijk is ook de invoering van de Algemene wet gelijke behandeling aanleiding geweest tot aanpassing van voorwaarden en regelingen van autoverzekeringsmaatschappijen. Twee recente oordelen van de CGB hebben betrekking op autoverzekeringen: het weigeren van een verzekerde met een zigeunerfamilienaam en het beëindigen / niet-accepteren van verzekeringen van Marokkaanse cliënten naar aanleiding van een schade.¹⁶

13 Oordelen 95-69, 96-12, 98-07 en 98-100. De overige oordelen gaan over het hanteren van dezelfde leeftijdsgrens voor mannen en vrouwen bij doorlopend krediet (97-89), het weigeren van een bankrekening aan racistische politieke partij (98-45 en 46) en het uitsluitend vermelden van de eerste rekeninghouder van een en/of rekening op Eurocheques (97-54).

14 Pattipawae & Van der Burght 1987.

15 Legebeke 1989.

16 Oordeel 99-17 en 99-09.

Acceptatiebeleid

Ongelijke behandeling zou mogelijk aan de orde kunnen zijn bij het acceptatiebeleid van autoverzekeraars en kredietinstellingen. Kredietinstellingen en autoverzekeraars trachten bij het aangaan van een krediet respectievelijk een autoverzekering vooral het risico te beoordelen. Bij de autoverzekering speelt dan het schadeverleden een doorslaggevende rol. Bij consumptief krediet is een goede registratie bij Bureau Krediet Registratie en de verhouding tussen inkomsten, uitgaven en de hoogte van het gevraagde krediet doorslaggevend. De banken zijn beducht voor overfinanciering. Zowel de medewerkers van banken als van autoverzekeringsmaatschappijen zijn van mening dat een lening of verzekering geweigerd kan en moet worden als het risico te groot is, met name medewerkers van enkele autoverzekeraars formuleren dit sterk *‘wij hebben het recht om iedereen een verzekering te weigeren’*. Bij de kredietbanken wordt evenals bij de commerciële banken beoordeeld of het verantwoord is om krediet te verstrekken gezien de verhouding tussen inkomen, uitgaven en lening. Echter de concreet gehanteerde normen zijn soepeler, zo is bijvoorbeeld een negatieve BKR registratie hier niet zonder meer reden krediet te weigeren.

Aan beide groepen is gevraagd in hoeverre aan niet-Nederlanders andere eisen worden gesteld bij het aangaan van een persoonlijke lening of autoschadeverzekering. De autoverzekeraars stellen op dit punt niet allemaal dezelfde eisen. Een grote verzekeringsmaatschappij stelt dat nationaliteit en verblijfsstatus niet relevant zijn voor het accepteren van een verzekerde zolang er maar premie wordt betaald. Een andere autoschadeverzekeraar verzekert geen asielzoekers en buitenlanders met een tijdelijke verblijfsvergunning F, buitenlanders met verblijfstitel A-E kunnen wel worden verzekerd. Andere eisen die worden gesteld zijn Nederlands ingezetenschap, het beschikken over een vaste woon- of verblijfplaats of een Nederlands dan wel in Nederland geldig rijbewijs.

De banken eisen een geldig legitimatiebewijs en bij niet-Nederlanders een geldige verblijfsvergunning. Bij één bank, die volgens eigen zeggen vrij veel allochtone cliënten heeft, krijgen mensen met een tijdelijke verblijfsvergunning en mensen die de Nederlandse taal niet beheersen geen krediet.

Als wij iemand van allochtone afkomst afwijzen omdat wij het idee hebben bij voorbaat dat iemand de Nederlandse taal helemaal niet machtig is, en eigenlijk niet begrijpt wat hij aangaat, dan wijzen wij hem daarop af. De cliënt moet begrijpen wat hij doet. Maar door de miscommunicatie wordt naar ons vaak het verwijt gemaakt dat wij daarin discrimineren.

Een medewerker van een andere bank stelt dat bij een niet-Nederlandse cliënt het belangrijkste is waar het inkomen vandaan komt en of er sprake is van een vast inkomen. Bij een van de kredietbanken wordt bij niet-Nederlanders die geen verblijfsvergunning voor onbepaalde duur hebben, een borgstelling gevraagd (meestal verstrekt door de gemeente waar de betrokkene woont). De andere kredietbank ver-

T. HAVINGA

strekt geen krediet aan niet-Nederlanders met een tijdelijke verblijfsvergunning; mensen met een C-status die ieder jaar moet worden verlengd, komen wel in aanmerking voor krediet.

Kredietinstellingen kijken eveneens naar de leefsituatie van iemand (gehuwd, kinderen) omdat dit van invloed is op het uitgavenpatroon en de aflosruimte.

Premiedifferentiatie

Bij de autoverzekeringen is sprake van een uitgebreid systeem van premiedifferentiatie. Zo is de premie doorgaans afhankelijk van het schadeverleden, de woonplaats en de leeftijd van de verzekerde. Sommige maatschappijen differentiëren ook naar automerk, leeftijd van de auto, aantal kilometers, beroep, geslacht en rijervaring. Het is in de verzekeringsbranche gangbaar dat er kortingen worden verleend aan bepaalde categorieën verzekerden waarvan uit statistisch onderzoek is gebleken dat ze een kleiner risico vormen.

Interviewer: Vindt u dat een autoschadeverzekeraar vrouwen een lagere premie mag bieden dan mannen omdat vrouwen minder brokken maken in het verkeer?

Ja, ik vind dat dat mag en andersom ook. Ik denk namelijk dat er erg veel misbruik gemaakt wordt van de Wet gelijke behandeling. Degene die wordt benadeeld roept dat hij wordt benadeeld en andersom. Als iemand op grond van concrete gedragingen een lager risico voor mij vormt dan zou ik hem benadelen als ik hem die lagere premie niet zou geven.

Interviewer: Denkt u dat een dergelijke premiedifferentiatie wettelijk is toegestaan?

Ja dat denk ik wel ja.

Bij kredietverlening aan particulieren komt een dergelijke differentiatie van kredietvoorwaarden of de hoogte van de rente niet voor. Er wordt vastgesteld of iemand krediet kan krijgen en hoeveel krediet, vervolgens wordt een krediet met standaardvoorwaarden aangeboden. Bij één kredietbank wordt een borgstelling gevraagd in gevallen met een verhoogd risico (zoals geen verblijfsvergunning voor onbepaalde duur, sinds kort woonachtig in Nederland, in echtscheidingsprocedure, recent ontslagen uit verslavingskliniek of gevangenis).

Desgevraagd vonden alle geïnterviewden van kredietinstellingen dat een krediet niet mag worden geweigerd omdat iemand in een woonwagen woont en daarom een hoger risico vormt. Evenmin vond men het acceptabel vrouwen een hogere of lagere rente te berekenen omdat statistisch de risico's verschillen.

Ervaringen met gelijke-behandelingswetgeving

In twee gevallen had de verzekeringsmaatschappij van de respondent ervaring met een klacht bij de Commissie gelijke behandeling. Van de overige geïnterviewden was meer dan de helft op de hoogte van het bestaan van de Algemene wet gelijke behandeling, meestal had men er dan alleen van gehoord.

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

Vijf bankmedewerkers en twee medewerkers van een autoverzekeraar maken in het interview geen melding van eventuele aanpassingen van het beleid van hun organisatie in verband met de gelijke-behandelingswetgeving.

Zoals een medewerker zegt: Voor zover ik weet zijn de kredietvoorwaarden zeker al een jaar of acht hetzelfde en ik kan me absoluut niet herinneren dat wij iets hebben weggeschreven van vrouwen niet of jongeren niet of ouderen niet of zo.

Drie medewerkers van een autoverzekeringsmaatschappij en een medewerker van een kredietbank hebben in het interview iets gezegd over consequenties van het gelijke-behandelingsrecht. Een medewerker van een kredietbank vertelt dat het beleid een keer in een concreet geval is aangepast; bij een zigeunerfamilie met de Nederlandse nationaliteit die uit het buitenland kwam, was aanvankelijk een borgstelling gevraagd, toen daar bezwaar tegen werd gemaakt, is die eis ingetrokken.

Volgens een respondent van een autoverzekeringsmaatschappij kregen vrouwen vroeger een lagere premie en worden mannen en vrouwen nu door de gelijke-behandelingswetgeving gelijk getarifeerd. Eind jaren '80 kwam het volgens dezelfde respondent regelmatig voor dat op grond van een niet-Nederlandse achternaam mensen niet werden verzekerd, nu zou dat in de verzekeringsbranche niet meer voorkomen.

Een verzekeringsmaatschappij heeft naar aanleiding van een oordeel van de Commissie gelijke behandeling dat zij in strijd met de wet had gehandeld (door bij berekening van de derving van toekomstig inkomen van een vrouw uit te gaan van een onderbroken en niet-full-time arbeidspatroon vanwege kinderen), de instructie aan schadevaststellers aangepast, zodat aan mannen en vrouwen dezelfde vragen worden gesteld voor het vaststellen van toekomstschade. De respondent betwijfelt overigens of het oordeel van de Commissie terecht was. Hij vond het een probleem dat wordt geklaagd over ongelijke behandeling, terwijl het berekenen van toekomstige inkomsten sterk geïndividualiseerd moet gebeuren. Deze verzekeringsmaatschappij heeft haar acceptatiebeleid en polisvoorwaarden niet aangepast onder invloed van gelijke-behandelingswetgeving.

De andere verzekeringsmaatschappij die te maken heeft gehad met een oordeel van de Commissie gelijke behandeling dat was gehandeld in strijd met de wet (term 'Marokkaanse jongens' in schaderapport) heeft de Commissie laten weten rekening te zullen houden met het oordeel. Concrete maatregelen zijn echter niet genomen.

We conformeren ons aan dit soort uitspraken, we zullen niet gauw voorbij gaan aan wettelijke richtlijnen en uitspraken van officiële organen. Maar we hebben geen memo doen uitgaan dat er voortaan voorzichtiger moet worden omgegaan met aanduiding van de nationaliteit van mensen. Dat is een beetje een rare afloop van zo'n uitspraak, er gebeurt verder niets mee. De mensen in kwestie waren inmiddels al elders verzekerd. Dit soort fraude kun je nooit hard maken.

T. HAVINGA

De geïnterviewde medewerkers van banken en autoverzekeraars zien ongelijke behandeling niet als een probleem binnen hun branche. Ze benadrukken dat iedereen gelijk wordt behandeld. Dat sluit echter niet uit dat er mogelijk sprake is van onderscheid, met name wanneer niet-Nederlanders met een tijdelijke verblijfsvergunning aan zwaardere eisen moeten voldoen, of wanneer premies worden gedifferentieerd naar bijvoorbeeld geslacht. Betrokkenen zelf zien dat niet zo. Zo zei een respondent van een autoverzekering *'als verzekeringsmaatschappij scheren wij iedereen over een kam'*, om hier vervolgens aan toe te voegen dat natuurlijk verschillende tarieven worden gehanteerd voor verschillende risico's. Als voorbeeld noemt hij een lagere premie voor vrouwen en hogere voor jongeren.

Men kan zich bovendien afvragen in hoeverre de door kredietverstrekkers en autoverzekeringsmaatschappijen gebruikte methoden om risico's te beoordelen verschillend uitwerken voor verschillende groepen en zo mogelijk leiden tot indirect onderscheid op basis van bijvoorbeeld ras, nationaliteit of geslacht. Een herhaling van de praktijktest die in 1987 werd uitgevoerd zou uitsluitsel kunnen geven over de vraag in hoeverre autoverzekeraars inmiddels minder duidelijk onderscheid maken tussen een Nederlandse en buitenlandse verzekerde. Helaas kan deze vraag op basis van dit onderzoek niet worden beantwoord.

3.3 Conclusies

Het is opmerkelijk en niet toevallig dat bij verschillende organisaties die wij benaderden voor medewerking aan het onderzoek in eerste instantie werd gedacht aan iemand van personeelszaken als meest relevante gesprekspartner voor een onderzoek over gelijke-behandelingswetgeving. Gelijke-behandelingswetgeving wordt door veel mensen vooral geassocieerd met arbeidsrelaties en met name met de positie van vrouwen daarbinnen.

Bij vrijwel alle respondenten uit de drie onderzochte sectoren van dienstverlening zijn de Commissie gelijke behandeling, de Algemene wet gelijke behandeling en oordelen van de Commissie niet of nauwelijks bekend. Deze geringe bekendheid is bij de geïnterviewde personen zo algemeen dat kan worden verondersteld dat de gelijke-behandelingswetgeving, de Commissie en oordelen van de Commissie slecht bekend zijn binnen de sectoren opleidingen en scholen, woningverhuur en bank- en verzekeringswezen waar het gaat om gelijke behandeling bij het aanbieden van goederen en diensten. De expliciete algemene effecten van de AWGB en CGB lijken dus gering te zijn. Het is overigens wel denkbaar dat op een meer indirecte wijze de AWGB en de CGB van invloed zijn op manier van denken, op normen en vanzelfsprekendheden binnen deze maatschappelijke sectoren.

II-3 AANBIEDERS VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

Binnen het sociale veld van onderwijs en opleidingen speelt de problematiek van gelijke behandeling wel een rol. De positie van allochtone leerlingen en de vooroordelen bij leerlingen en ouders zijn regelmatig terugkerende gespreksthema's. Tolerantie en gelijke behandeling worden beschouwd als belangrijke normen die in het onderwijs moeten doorklinken en worden overgebracht.

Bij de woonruimteverdeling staat gelijke behandeling niet in de belangstelling. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat sinds de invoering van het aanbodmodel woningbouwcorporaties bij toewijzing van woningen niet of slechts bij uitzondering selecteren.

Volgens onze respondenten werkzaam in de financiële dienstverlening is gelijke behandeling daar geen belangrijk onderwerp van gesprek. De meeste respondenten brengen gelijke behandeling en gelijke-behandelingswetgeving niet in verband met de in de branche gebruikelijke werkwijze die wordt gekenmerkt door selectie van klanten met het oog op het vermijden of beperken van financiële risico's. Bij de autoverzekeringsmaatschappijen wordt daarbij gebruik gemaakt van onderscheid in allerlei categorieën verzekerden met de daarbij behorende risico's. Dit is een in de verzekeringsbranche algemeen gebruikelijke werkwijze.

In alle drie sectoren zijn de respondenten ervan overtuigd dat iedereen gelijk wordt behandeld en dat ongelijke behandeling binnen hun sector niet of nauwelijks voorkomt. De vraag of de werkwijze binnen de eigen organisatie of binnen de gehele sector wellicht in strijd is met de gelijke-behandelingswetgeving is voor de respondenten niet aan de orde.

In de interviews komen echter situaties naar voren die sterk lijken op situaties waarover de Commissie gelijke behandeling zich heeft uitgesproken en die, als ze aan de Commissie ter beoordeling zouden worden voorgelegd, wellicht zouden leiden tot het oordeel dat sprake is van onderscheid in strijd met de wet. Het gaat hierbij om het uitsluiten van niet-Nederlanders met een bepaalde verblijfsstatus van een krediet of verzekering, om de regels die sommige woningverhuurders hanteren bij het verlenen van medehuurderschap, en om het dragen van hoofddoekjes in het onderwijs. Onduidelijk is in hoeverre het hanteren van afwijkende (lagere) premies voor vrouwen bij een autoverzekering tot het oordeel zou leiden dat sprake is van onderscheid in strijd met de wet.